

Nicolas Slabbinck & Margot Blomme
 Hogeschool West-Vlaanderen
 Contact: Nicolas.slabbinck@howest.be
Margot.blomme@howest.be

WoordSmid: een verkennende studie over wat maakplaatsen en creativiteit kunnen betekenen voor leesbevordering en -plezier

1. Inleiding/aanleiding

“De toekomst van lezen hangt samen met de toekomst van onze samenlevingen”, aldus het Leesmanifest van Ljubljana. Met dit manifest, dat vorig jaar door onderzoekers van verschillende gerenommeerde universiteiten werd ondertekend, geeft Europa een duidelijk signaal: een democratische samenleving die niet onderhevig wil zijn aan misinformatie en simplificatie heeft goede lezers nodig. Lerarenopleiders en hun studenten spelen een essentiële rol bij het garanderen van deze toekomst.

In het WoordSmid-onderzoek scharen wij ons achter deze visie die lezen ziet als één van de vaardigheden die we moeten cultiveren in burgers voor een veerkrachtige toekomst. Lezen is onlosmakelijk verbonden met en doordrongen van andere 21ste-eeuwse vaardigheden zoals informatievaardigheden en kritisch en creatief denken. Bovendien wakkert lezen net datgene aan dat dreigt verloren te gaan op een moment dat we overladen worden met informatie, voorgeschoteld in hapklare TikTok-filmpjes: onze verbeelding en de vertraging die noodzakelijk is om die verbeelding de vrije loop te laten gaan.

2. Creativiteit als hefboom

Net die verbeelding en vertraging staan ook centraal bij creativiteit en de activiteit van het maken. Daarnaast wordt ‘maken’ steeds meer erkend als “een fundamentele leertool om onze complexe realiteit te begrijpen” (Mersand 2021). Het mag dan ook niet verwonderen dat er sinds enkele jaren ook steeds meer bruggen worden geslagen tussen bibliotheken en maakplaatsen. Dat is een logische vooruitgang, aangezien beide plekken een *third space* zijn tussen school of werk en de privésfeer, waar ontdekking, kennisdelen en maatschappelijke connectie centraal staan (Bulckens e.a. 2023). Vruchtbare grond dus om lezen als katalysator voor transdisciplinariteit in te zetten.

In de hoofdbibliotheek in Brugge werd er bewust voor gekozen om niet in te zetten op een maakplek omdat de *Mind- and Makerspace*, oftewel het MaM, zo nabij gelegen is. Howest investeerde in deze maakplek met als doel een stuk open infrastructuur te creëren waar iedereen binnen en buiten de hogeschool welkom is. In dit onderzoek bundelen het MaM en de *School of Education* (educatieve bachelors) van Howest de krachten. Samen willen ze nieuwe paden verkennen binnen het domein van leesbevordering door te kijken vanuit een blik die creativiteit en maken centraal stelt. In deze visie is taal evengoed een ambacht.

3. Het MaM, meer dan een maakplaats

De *Mind- and Makerspace* opende in 2019 de deuren en werd dé creatieve plek voor denkers en doeners in Brugge. Wij ontwerpen, begeleiden en ondersteunen activiteiten voor zowel individuele creatievelingen als voor groepen. Een belangrijk luik binnen ons groepsaanbod is onderwijs. Klassen uit basis- en secundair onderwijs, leerkrachten, leraren-in-opleiding met hun docenten, allen komen ze bij ons over de vloer voor workshops, nascholingen en professionalisering. Net zoals bibliotheken omarmt het MaM dus duidelijk de spilfunctie.

De fysieke infrastructuur van het MaM bevat een mix van digitale en ambachtelijke technieken. In de ruimte zijn er bijvoorbeeld stickerprinters, 3D-printers, lasercutters, foto-, video- en audiomateriaal en een digitale borduurmachine aanwezig. Evengoed vind je er alles om aan keramiek te doen, te werken met glas, te etsen, te boekbinden, enz. De fysieke infrastructuur slaat voornamelijk op het ‘*maker*’-aspect van de *Mind- and Makerspace*. Daarnaast wordt er ook expertise gebundeld onder het ‘*mind*’-luik. Enkele voorbeelden zijn *storytelling*, *design thinking*, creativiteitstechnieken en product- en dienstenontwerp. De meest impactvolle activiteiten slaan de brug tussen ‘*mind*’ en ‘*maker*’.

Een tweejarig impactonderzoek legde het model bloot waar het MaM op gestoeld is: vaardigheden ontwikkelen bij individuen en organisaties om samen kleine en grote verandering in de wereld op gang te brengen. In het bijzonder wordt er ingezet op vier transformatieve vaardigheden:

1. zelfontplooiing en kritisch denken;
2. delen en samenwerken;
3. durf tonen en initiatief nemen;
4. creatief vermogen.

Wij zijn ervan overtuigd dat lezen op zich een transformatieve vaardigheid is en bijdraagt aan het ontwikkelen van de vier net genoemde vaardigheden (Bulckens e.a. 2023).

4. Aanpak

Naast het uitgesproken creatieve luik heeft de WoordSmid aanpak nog een aantal andere fundamentele kenmerken:

- *Collaboratie staat centraal*

Voor het Woordsmid-project werkt het MaM samen met de *School of Education* van Howest, specifiek met de lerarenopleiding secundair onderwijs. Uit heel wat onderzoek blijkt dat leerlingen secundair onderwijs moeite hebben met begrijpend lezen. Ook hun leesmotivatie is sterk gedaald. Zo zijn er veel 'niet-lezers' die misschien ooit wel graag gelezen hebben, maar op een gegeven moment zijn afgehaakt. Anderen hebben nooit graag gelezen. Met ons project en onze uitgesproken creatieve visie proberen we hen alsnog te bereiken. Cruciaal daarbij is dat we de lerarenopleiding van Howest de leraren-in-opleiding het leesvuur laten doorgeven. Een positieve leesattitude bij leraren is namelijk van cruciaal belang om bij leerlingen een gelijkaardige houding te ontwikkelen. (Vansteelandt 2020). Bovendien blijkt uit onderzoek dat lerarenopleidingen slecht scoren op het ontwikkelen van 'generieke competenties' zoals de transformatieve vaardigheden die in het MaM centraal staan (Van Damme 2021). Een onderzoek zoals dat van ons kan een aanzet geven om daar verandering in te brengen.
- *Een brede visie op lezen*

In navolging van 'Het Leesoffensief', de adviesnota voor het Departement Onderwijs en Vorming inzake lezen die enkele jaren geleden gepubliceerd werd, kiezen we voor een uitgesproken brede aanpak. We bekijken lezen als een complexe vaardigheid die onlosmakelijk verbonden is met andere competenties. Dan denken we in de eerste plaats aan spreken, luisteren en schrijven, maar zeker ook aan de transformatieve vaardigheden die we hierboven reeds beschreven. Een dergelijk complexe vaardigheid vraagt om een brede aanpak. Daarom richten we ons zowel op leraren(-in-opleiding), op leerlingen, bibliotheekmedewerkers, ouders, enz. Zoals ook het Leesoffensief stelt, kunnen we alleen samen een wezenlijk en duurzaam verschil maken. Op die manier hopen wij een bijdrage te leveren aan een inclusievere maatschappij, met meer aandacht voor geletterdheid in brede zin.
- *Verbinding*

Centraal staat voor ons het sociale aspect van lezen. Verbinding is iets dat niet heel vaak aan bod komt wanneer het over leesbeleid gaat. Nochtans draagt lezen in grote mate bij tot sociaal en individueel welzijn. Zowel op vlak van persoonsvorming en mentale gezondheid als op het vlak van sociale participatie kan (samen) lezen een grote rol spelen. Wij willen onderzoeken hoe een creatieve plek zoals het MaM hiertoe kan bijdragen. Dat het MaM een uitgesproken spilfunctie heeft (zie hierboven) is hier van belang. Onderwijs, bibliotheken en vrije tijd (levenslang lezen) zijn namelijk stuk voor stuk actieterreinen die in het Vlaams Leesoffensief naar vo-

ren worden geschoven. Dankzij de uitgebreide fysieke infrastructuur van het MaM bevinden we ons vlakbij onze verschillende doelgroepen en kunnen we structureel met hen samenwerken aan een lokale leescultuur.

5. Vooruitzichten

Concreet bestaat ons project uit een verkennend onderzoek van één jaar. In die tijd verrichten we eerst een grondig literatuuronderzoek en brengen we de bestaande regionale initiatieven rond lezen in kaart. Daarnaast bevragen we de noden van het lokale werkveld, zowel binnen onderwijs als vrije tijd.

Met die informatie willen we een charter opmaken rond het inzetten van een *makerspace* om aan leesbevordering te doen en om aan een inclusieve, veerkrachtige toekomst te werken. Dit charter dient als leidraad voor een beperkt aantal testcases, waarin we onze aanpak kunnen uitproberen bij onze doelgroepen.

Op basis van onze onderzoeksresultaten beogen we onze roadmap en *theory of change* bij te sturen en uit te breiden, om zo te komen tot concrete actiepunten. Dit moet de basis vormen voor een langduriger onderzoek, waarin we, samen met ons lokale leesnetwerk, werken aan de duurzame en structurele uitbouw van onze aanpak.

6. Vragen aan het publiek

Beeld je in dat je binnenwandelt in een maakplaats die speciaal ontworpen is met leesbevordering en leesplezier in gedachten. Welk object moet er voor jou zeker in die ruimte aanwezig zijn? Teken dit op de post-it die je ontving.

Referenties

- Bulckens, K., H. Mohamed, E. Neiryndck & T. Verbeke (2023). “Het inspirerende model van de Mind- and Makerspace: impactonderzoek”. Online raadpleegbaar op: <https://mindandmakerspace.com/impactonderzoek>.
- Heyvaert, L. (2021). ‘Adviesnota: Een Leesoffensief voor Vlaanderen’. Online raadpleegbaar op: <https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/2021-09/Leesoffensief%20-%20finaal.pdf>.
- Mersand, S. (2021). “The state of makerspace research: a review of the literature”. In: *TechTrends*, 65 (2), p. 174-186.
- Van Damme, D. (2021). “Interdisciplinariteit in het hoger onderwijs”. Online raadpleegbaar op: <https://www.vlaio.be/nl/media/1860>.

3. Lerarenopleiding secundair/voortgezet onderwijs

Vansteelandt, I. (2020). *Beginning teachers' reading attitude and motivation: a study into the evolution from teacher training to entrance in the teaching profession and into the impact of a teacher professionalization program*. Gent: Universiteit Gent. [Doctoraat].

3